

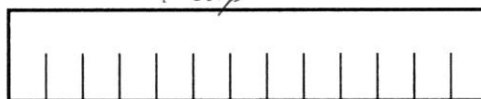
gyűjtő: KAMITAY ORSOLYA
Gyűjtés ideje: 1995.

TART:

ÓRA A SOMOGYI PARASZTOK ÉS
PARASZT-POGÁROK OTTHONAIBAN

d lap

LOGIC

FOTÓRAJZI MINTAID: KAPOVKÁÉ

SZAVAMINTAID: XI, 2, C

1
Ora a somogyi parasztek és paraszt-polgárok otthonában

Oragyűjteménye a Rippl-Rónai Múzeumnak nincs.

A tárgykulturának ezt a speciális területét magángyűjtemény segítségével tárjuk a látogatók elé, bemutatva ezzel a teljesség igénye nélkül - a XIX. század második -, és a XX. század első felében, a parasztek és a paraszt-polgárok által használt darabokat.

A gyűjtemény tulajdonosa Zóka Attila, főleg a zselici és a belső-somogyi falvakból szerezte be vásárlás, vagy csere útján a kiállításban szereplő darabokat, de vásáron is igyekezett gyarapítani kollekciónját.

A jelenleg... 108..... darabot számláló gyűjteményből azokat válogattuk be a kiállításba, amelyek anyaga, formája és a technikai megoldása a legnagyobb változatosságot mutatják.

Az óra az időmérés eszköze.

Az ókorban már három különböző elven működő órafajta volt ismeretes: a napóra, a vízóra és a homokóra.

A középkor nagy találmánya a kerek óra feltalálása volt, mely a XIII. -XIV. század fordulóján jelent meg.

A legrégebb nyilvános kerek óra 1348-ban készült, és a londoni Dover kastélyban őrizték 1872-ig.

A XV. század elején, már az első magánhasználatra szánt belső óra is megjelent, de formájában még a toronyórákhoz hasonlított, csak kicsinyített változatban. Készítőik épp úgy, mint a toronyóránál, lakatosok voltak.

Az óra fejlődésének, a hajtórugó feltalálása óriási lendületet adott. Heinlein Péter nürnbergi lakatosmester 1511-ben elkészítette a hordozható, rugós zsebórát.

Az asztali óráknak ekkor már két típusa volt ismeretes, egy nagyobb, az új formájú toronyalakú óra és a kisebb, kerek, dobozalakú óra. Európában híres volt a svájci, a nürnbergi és a schwarzwaldi órás háziipar, amely a XVI. század óta nemzedékről-nemzedékre öröklődött. Az órásipart hazánkban a XVII. század elején bevándorolt német mesterek terjesztették el.

Az első írásos emlék Kassáról származik. A kassai lakatos és puska-művesek céhkönyvében 1632-ben a céhalapítók között ott van "Orajártó Tóbiás" neve is (valószínűleg ragadványneve volt).

Társas céhek a XVII-XVIII. században nemcsak Kassán, hanem Kismartonban 1639-ben, Trencsénben 1663-ban, Cegléden 1774-ben, Budán 1765-ben a szepesi városokban 1777-ben, Kecskeméten 1818-ban, Nagykőrösön és Pécsen 1844-ben, Miskolcon 1863-ban alakultak.

Ezekbe a céhekbe többnyire Ausztriából bevándorolt mesterek tömörültek.

Órája kezdetben csak a módos embereknek volt, a nagyobb városokban az időt a templomon lévő toronyórák mutatták.

Az óra használata a parasztság körében csak a XVIII. században terjedt el. Ebben az időben a súlymeghajtású mechanikus faliórákat gyártották a parasztok részére. A XVII-XVIII. században Magyarországon működő órásmesterek olcsóbb készítménye volt a vasból kovácsolt, lencse-ingás óra.

Ezt a XIX. században kiszorította a ~~olcsóbb~~, fa szerkezetű schwarzwaldi óra.

A modernnek számító horgony gátszerkezet már a XVIII. század második felében ismertté vált, így a század végére fokozatosan áttértek a fa szerkezetről, a sárgaréz szerkezetre.

Az 1770-es évektől a schwarzwaldi órákhoz a szükséges óralapot az önálló óralapgyártó ipar állította elő. Jellegetes lapokat készítettek, fehér alapon virágosra festett.

Csak a XIX. század második felében tűntek fel a porcelán és a bekeretezett, domborított fémlemez számlapok.

A parasztság körében a faliórák közül a vásáron beszerezhető schwarzwaldi mesterek által elterjesztett faórák hosszú ideig tartották magukat. Ezeknél az óráknál a számlap önálló félkörrel zárt négyzet volt, melyet gyakran díszítettek magyaros, virágos motívumokkal is.

A XIX. század második felében terjedt el a nép körében a faliórák hosszúingás és üvegszekrényes változata.

Az asztalosok által készített óraszekrényekbe nemcsak a számlap és a hozzátartozó szerkezet került elhelyezésre, hanem az inga is védelmet kapott.

Míg a főuri és polgári körökben használt órákat, a különböző művészeti irányzatokba - a jellemző jegyeik alapján - besorolhatjuk, addig a parasztság körében elterjedt órák esetében elsősorban a népies jelzöt használhatjuk. A művészi igényességgel készült darabok hatottak a népi kultúra területén elterjedt, olcsóbb kivitelezésű darabokra is, amit a kiállításon szereplők is bizonyítanak.

A főuri és nagypolgári házak szobáit a díszesre faragott, aranyozott stb. álló és faliórák, keretórák és képórák díszítették. A parasztpolgárok és a parasztok körében ezeknek az egyszerűbb változatai voltak ismertek.

-4-

Európában az órák gyári keretek között történő tömegtermelését a Svájciak indították el.

Termékeikkel a XX. század elején szinte az egész világot elárasztották.

Magyarországon ebben az időben Szentgotthárdon létesült óragyár,- külső tőke segítségével - ami aztán hamarosan meg is szűnt.

A II. világháború alatt a DANUVIA Junghans rendszerű gránátgyújtó óraszerkezeteket gyártott, majd a háború után ezeket a gépsorokat ébresztőórák gyártására állították át.

A Magyar Optikai Művek hasonló módon kezdett el órákat gyártani, majd a DANUVIA felszámolása után egyedül maradt a magyar óragyártásban.

Később a M.O.M. is beszüntette az óragyártást , és ezzel Magyarországon véget ért egy több évszázados múlttal rendelkező iparág.

A magángyűjteményből a kiállítást rendezte : L. Kapitány Orsolya
néprajzos-múzeológus

A kiállítás megtekinthető; 1995 június 9- december 31-ig.